

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ КОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СТУДЕНТСЬКИХ ГРУПАХ

Полянничко О. М., Лахтадир О. В., Байрачна Є. Ю.

Київський університет імені Бориса Грінченка

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

o.polianychko@gmail.com, o.lakhtadyr@kubg.edu.ua, zhbayrachna@gmail.com

Окремим важливим аспектом у проблематиці міжособистісних конфліктів є вивчення конфліктної взаємодії у студентських групах, адже саме в цьому віці відбувається інтенсивний психічний, особистісний та інтелектуальний розвиток, закладаються норми та цінності, культура взаємодії з іншими, що створює підґрунтя для входження молодих людей у різні соціальні групи, засвоєння ними відповідних ролей у майбутній професійній активності.

Не варто заперечувати факт, що процес оволодіння професією супроводжується переживанням різних стресових ситуацій, пов'язаних як із навчальним процесом, так і з особистими взаєминами між студентами у групі, між студентами і викладачами, адміністрацією. Безумовно, головні фактори виникнення конфліктних ситуацій – віковий та індивідуально-особистісний, адже це: набуття самостійності, максималізм, нестача життєвого досвіду, зіткнення інтересів, бажань, прагнень, звичок, характеру, ціннісних орієнтацій суб'єктів, які взаємодіють між собою, їх тенденцій у намірах, мотивах і поведінці, зіткнення розбіжностей у взаємних очікуваннях, нетактовність у спілкуванні, незавершена особистісно-професійна ідентифікація особистості, неадекватність оцінок і самооцінок як студентів, так і педагогів, недостатньо розвинені навички згуртованості тощо.

За висновками С. Шебанової, студенти не прагнуть до конфліктного спілкування у жодній із сфер, але якщо з різних причин (високий рівень ворожнечі, відсутність відповідальності за власні вчинки і життя, орієнтація на пошук винних у конфлікті, невизначеність цінностей суб'єкта, низький рівень емоційно-вольової саморегуляції) не настає конструктивне вирішення проблемно-конфліктних ситуацій, то з'являються гетеро- й аутоагресивні способи захисту [6]. На думку вчених, основоположними у розвитку деструктивної конфліктності юнаків зазвичай є нестабільний, кризовий розвиток суспільства [5], протиріччя у соціальних очікуваннях та виконанні соціальних ролей (в родині, в колективі, з педагогами, в суспільному житті та ін.).

З іншого боку, конфліктний період є закономірною стадією розвитку студентської групи [3]. У певний проміжок часу в конфліктах молодь нерідко намагається реалізувати свої домінуючі вікові потреби у самовираженні, су-

перництві і лідерстві, відстоюванні власних цінностей, позицій та пристрастей, потреби в самореалізації і досягненнях, показує свою незгоду з діями та висловлюваннями інших. Особливо це помітно серед студентських груп перших курсів, де майже для кожного суб'єкта навчання характерні максималізм, загострене почуття власної гідності, категоричність та однозначність оцінки своєї поведінки, фактів і подій, що в сукупності визначається бажанням самоствердитися.

Однак конфлікти можуть виникати на різних стадіях формування студентської академічної групи, то посилюючись, то зменшуючись, руйнуючи або ж зміцнюючи її структуру. Можливим провокатором конфліктності може ставати також непрофесійна поведінка викладачів та недоліки організації навчально-виховного процесу, що призводять до фрустрації базових потреб студентів та, вважаємо, впливає на якість, ефективність і результативність навчання в закладі вищої освіти.

Проблема конфліктності у студентських групах висвітлюється в роботах багатьох українських дослідників Б. Бортун (2020), О. Грибок (2012), Є. Дурманенко, І. Клиш (2019), Л. Коберник (2009), В. Лаппо (2015), К. Лисенко-Гулемб'юк (2009), П. Лузан (1999, 2002), А. Марчук (2005), О. Маріна (2014), О. Мирошник (2021), О. Стахова, Н. Пов'якель, О. Чала (2010) А. Яцюк (2019) та ін.

Теоретичний аналіз показує недостатність відомостей щодо розгляду міжсуб'єктних конфліктів в освіті з позицій синергетичного підходу, в основі якого лежать самоорганізація і нелінійність, відкритість системи, її змінність, чий міждисциплінарний характер та універсальність законів і принципів стають революційними для сучасної науки та суспільних процесів. Необхідність пошуку факторів самоорганізації, гілок стратегій і шляхів виходу із конфліктів створює основу для впровадження ідей синергетики у конфліктології. Сам по собі конфлікт як феномен має постійний характер у соціальному просторі, але суспільний розвиток постійно змінюється, що впливає на функціональне навантаження та органічний зв'язок конфліктів із зовнішнім світом.

Ми змогли з'ясувати, що з позицій синергетики конфлікти можна розглядати як регулятор розвитку студентської групи як відкритої системи, що допомагає їй упорядковуватися і переходити від даних форм розвитку до більш прогресивних, як джерело її змін і трансформації. Однак умовою цього є позитивне спрямування суб'єктів на вирішення конфліктних ситуацій, що сприяє конструктивному створенню нового у різних варіантах. Тобто за будь-яких умов не можна пригнічувати конфлікти силою, оскільки це неефективний спосіб регулювання. Навпаки, синергетичний підхід пропагує демократичну систему соціального управління, яка є джерелом креативності. Синергетична парадигма навіть допускає існування протягом певного часу конфліктних груп і протиріч, допоки суб'єкти самі не адаптуються

до нових умов та, самоорганізуючись і розкривши внутрішню мотивацію, не знайдуть новий напрямок свого розвитку [2; 4].

Деякі науковці розглядають агресивні дії в конфлікті з позицій синергетики, так само як і захисні механізми психіки особистості в ситуації конфлікту. Так, автори звертають увагу на наявність великої кількості захисних механізмів, що допомагають особистості тимчасово справлятися з життєвими труднощами, дають перепочинок від образ, життєвих катастроф, але все ж не є конструктивним засобом рішення виникаючих проблем [1].

Отже, аналіз теоретичних показує, що уникнути міжособистісних конфліктів у студентських групах практично неможливо, однак можна їх нівелювати, сприятливо вирішити за умови формування сприятливого психологічного клімату, необхідного для продуктивної і творчої навчальної діяльності, а також вибору ефективних стратегій врегулювання конфліктних ситуацій. Одним із варіантів розширеного розуміння реальності в студентській групі може бути застосування синергетичного підходу, в основі якого закладено ідею, що передбачає багатоваріативність та альтернативність шляхів розвитку конфліктних ситуацій, аналіз їх випадкових чинників. Безумовно, ця означена тема потребує подальших наукових розвідок, враховуючи теоретичну і практичну значущість взаємовідносин в студентському колективі для ефективного і якісного навчального процесу та проведення дозвілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Землянська О. В. Синергетичний підхід до аналізу кримінального конфлікту в судово-психологічній експертизі. Бочаровські читання : тези доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчю підгот. психологів у Харків. нац. ун-ті внутр. справ (Харків, 13 квіт. 2018 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 123-126.
2. Кремень В. Г., Ільїн В. В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2012. 368 с.
3. Маріна О. В. Конфлікти і шляхи їх попередження у колективі академічної групи студентів-першокурсників. Науковий вісник Донбасу : електронне наук. фахове видання. 2014. № 1(25). URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN25/13.pdf>
4. Мельник Н. В. Особливості дослідження теорії самоорганізації: синергетичний підхід. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2014. № 2. С. 430-439.
5. Чала О. А. Вплив копінг-стратегій на деструктивну конфліктність представників юнацького віку. Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. 2010. Вип. 2(14). С. 95-98. URL : <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1268/>
6. Шебанова С. Г. Анализ образа «Я» в исследовании феномена агрессии у студентов. Практична психологія та соціальна робота. 1999. № 1. С. 31-34.